

P. SCHOLLIERS, *De koopkracht tijdens het interbellum (lonen, prijzen, prijsindex en loonindexering)*, V.U.B., 1984, promotor : E. Scholliers, co-promotor : J. Hannes.

Het interbellum werd gekenmerkt door een toegenomen verbruik van elektrische energie, door een sterk doorgedreven mechanisering in alle bedrijfstakken, door een verschuiving in de industriële tewerkstelling en door spanningen op de arbeidsmarkt. De tendens tot concentratie van arbeid en kapitaal met als doel het herstel van de winstvoet, lag aan de basis van deze gewijzigde economische structuren. Deze veranderingen hadden rechtstreekse gevolgen op de sociale verhoudingen. De concentratie van kapitaal en de cartelvorming leidden tot de oprichting van sectoriële, subsectoriële, regionale en nationale werkgeversverenigingen. Een sterk pragmatische stroming kenmerkte noodgedwongen vele van deze organisaties. Ze zagen zich geplaatst tegenover numeriek zeer sterk geworden arbeidersorganisaties. Op inhoudelijk vlak waren deze laatste echter niet "gevaarlijk". Veeleer dan van reformisme te gewagen, moet over pragmatisme worden gesproken m.b.t. de syndicale strategie. Pragmatisch ingestelde patroons werden met pragmatisch georiënteerde arbeiders in contact gebracht, niet in het minst door toedoen van de overheid, die veel in het werk heeft gesteld om de sociale verhoudingen vlot te laten verlopen. De creatie van de paritaire commissies en later van de Nationale Arbeidsconferentie, het bevorderen van collectieve arbeidsovereenkomsten, zelfs het instellen van een prijzenbeleid waren daarop gericht. Fundamenteel

speelde de overheid niettemin precies dezelfde rol als voor 1914, die erop gericht was de kapitalistische produktiewijze vlot te laten functioneren. Alleen, na 1918 moest rekening worden gehouden met massa-organisaties, waardoor nieuwe sociale verhoudingen werden geïntroduceerd.

Een belemmering tot het behoud van de sociale vrede was het grillige verloop van de prijzen tijdens de jaren 1918/1919. De monetair wanorde en de galopperende inflatie lokten massale stakingen uit, die precies de aanpassing van de lonen aan de inflatoire prijzen eisten. Na aandringen van het 30e socialistische partijcongres van april 1919, liet de socialistische minister van Arbeid, J. Wauters, een indexcijfer van detailprijzen berekenen waaraan de lonen konden gekoppeld worden. De fundamentele bekommernis was de koopkracht te behouden met het oog op de sociale vrede. Reeds tijdens de economische recessie van 1921/22 kon de loonindexering zich beroepen op een algemene consensus, die perfect kaderde in de naoorlogse sociale verhoudingen en die aan geen enkele ideologie beantwoordde. De loonindexering ging het sociaal overleg consolideren.

De berekeningswijze, de samenstelling van de goederenkorf, de frequente manipulatie en de vooroorlogse basisperiode roepen vragen op omtrent de representativiteit van het officiële indexcijfer. Op elke schakel van de berekening kan nl. zeer fundamentele kritiek worden geuit. Een controle d.m.v. een zelf berekende, "alternatieve" prijsindex toont aan dat de officiële prijsindex vrij correct de levensduurte tijdens de jaren '20 mat, maar volkomen onbetrouwbaar was tijdens de jaren '30. De tijdgenoten konden niet vermoeden in welke mate dit officiële indexcijfer fout was. Niettemin kenden ze de tekortkomingen en hebben ze de levensduurtemeter aangevallen. De kritiek kwam én van de arbeiders én van de patroons, naargelang de index in het voor- of nadeel van één van de partijen evolueerde.

De aantasting van het vertrouwen in het indexcijfer betekende een reëel gevaar voor het voortbestaan van het sociaal overleg. De leiding van de vakbonden en de BWP hebben de prijsindex door dik en dun verdedigd. De meest fervente verdediging kwam echter van de overheid, die op elk cruciaal, "gevaarlijk" ogenblik ingreep d.m.v. een onverbloemd standpunt in het voordeel van de officiële prijsindex. Dit gebeurde vnl. door de sinds 1929 bestaande "Commissies van het indexcijfer". De opdracht van deze commissies bestond erin de kritieken op het indexcijfer te ondervangen. In de praktijk beperkte de werking zich tot het maandelijks goedkeuren van het indexcijfer en tot de bespreking van eventuele hervormingen. Dubbelzinnigheid beperkte daarom de activiteit van de commissies en van haar leden. De "indexcommissies" hebben talrijke kritieken afge-

remd. De credibiliteit van de prijsindex kon aldus meerdere malen hersteld of verstevigd worden.

De ruime verspreiding van de loonindexering mag niet verhelen dat er binnen de arbeidersbeweging zware oppositie bestond tegen de loonindexering. Bepaalde BWP-leden, syndicalisten en kommunisten hadden bezwaar tegen het feit dat het loon gekoppeld werd aan een onveranderlijke levensstandaard en tegen het feit dat de indexering de klassenstrijd afremde. Dit verzet kwam nu en dan zeer duidelijk tot uiting tijdens stakingen (bv. juli 1932, juni 1936).

De loonpolitiek van de vakbeweging, de loonindexering, de bemoeiingen van de overheid en de uitbouw van het sociaal overleg konden niet beletten dat de koopkracht zeer gevoelige fluctuaties kende tijdens de jaren 1918/1939. De koopkracht herstelde haperend tijdens de jaren 1918/22 toen de inflatie- en deflatieperioden elkaar afwisselden; zij ging gevoelig achteruit wegens de kruipende en de hollende inflatie van 1923/26; zij klom tot een vooroorlogs peil tijdens de economische bloei van 1927/29; zij zonk tijdens de crisisjaren 1930/36 en herstelde traag na 1936. Deze ontwikkeling is heel wat ongunstiger dan tot nog toe werd aangenomen. De toen bestaande loonindexering was bijgevolg geen gepast antwoord om het behoud van de koopkracht te verzekeren. De monetaire perikelen uit de jaren '20, waardoor vrijwel alle syndicale energie werd gericht op de loonpolitiek en op de creaties daaromtrent, hebben daartoe bijgedragen. Het lijkt erop dat de vakbonden en de arbeidersbeweging in het algemeen zich lieten sussen door de schijnbaar spectaculaire verhogingen van het uurloon tijdens bepaalde perioden. Dit leidt tot volgende belangrijke vaststelling : de loonindexering was niet in staat het niveau van de koopkracht te behouden, maar kon wél het behoud van de sociale vrede in de hand werken.

Het effect van de introductie van de loonindexering op lange termijn blijkt door de evolutie van de koopkracht in de 19e eeuw te beschouwen. De loonindexering maakte de lonen gevoeliger voor de schommelingen van de conjunctuur. Het loon van fabrieksarbeiders reageerde in de vorige eeuw met enige vertraging op de conjunctuur. Het gevolg daarvan was o.m. dat de koopkracht kon toenemen tijdens neergaande conjuncturele fasen met dalende prijzen, zoals tijdens de periode 1870/1895. Wegens de loonindexering bleek dit voordeel na 1920 (en tijdens perioden van dalende prijzen) niet langer te bestaan. Tijdens perioden met stijgende prijzen pikten de geïndexeerde lonen dan weer vlug in op de conjunctuur, hoewel de niet-geïndexeerde lonen uit de 19e eeuw eveneens vrij vlug reageerden op de opwaartse trend. Niet-geïndexeerde lonen verging het dan ook beter tijdens het interbellum en zeker tijdens de crisisjaren. De

loonindexering heeft niettemin voor een toenemend parallellisme tussen de evolutie van de koopkracht van verschillende arbeiders-categorieën gezorgd. Dergelijke solidariteit bestond vrijwel niet in de 19e eeuw.

De globaal dalende levensstandaard mag echter niet verhelen dat bepaalde aspecten van de levenswijze verbeterden. De verkorting van de arbeidsduur, de introductie van de pensioenen, de betaalde vakantie en de aanzet tot de uitbouw van een net van sociale voorzieningen betekenden telkens gevoelige verbeteringen t.o.v. de vooroorlogse periode. De actie van de arbeidersbeweging heeft op dit vlak tot enkele suksessen geleid. Dit resultaat kan pover genoemd worden, afgewogen tegen de toegenomen syndicalisatiegraad, de bereidwilligheid tot staken en de gevoelige produktiviteitsstijging. Dit resultaat kan ook als bevredigend beschouwd worden, afgewogen tegen de nefaste gevolgen van de zware monetaire perikelen en van de dalende fase van de Kondratieff.

(P. SCHOLLIERS)